

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 8 grudnia 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 3 ust. 1 – Artykuł 4 – Kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku – Warunek dotyczący przedterminowego wygaśnięcia umowy kredytu – Umowne zwolnienie z obowiązku wezwania do zapłaty

W sprawie C-600/21

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Cour de cassation (sąd kasacyjny, Francja) postanowieniem z dnia 16 czerwca 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 28 września 2021 r., w postępowaniu:

QE

przeciwko

Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: L.S. Rossi, prezes izby, J.-C. Bonichot i S. Rodin (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: L. Medina,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu QE – S. Viaud, avocat,
- w imieniu Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest – M.-A. Doumic-Seiller, avocate,
- w imieniu rządu francuskiego – A.-L. Desjonquères i N. Vincent, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – M. Heller i N. Ruiz García, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: francuski.

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy QE a Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest, instytucją bankową prawa francuskiego (zwaną dalej „instytucją bankową”) w przedmiocie zajęcia mienia dokonanego w miejscu zamieszkania QE po tym, jak owa instytucja bankowa stwierdziła przedterminowe wygaśnięcie umowy kredytu zawartej między tymi dwiema stronami.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:
„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, są uznawane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta”.
- 4 Artykuł 4 tej dyrektywy stanowi:
„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.
2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

Prawo francuskie

- 5 Artykuł L. 132-1 code de la consommation (kodeksu konsumenckiego), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, przewidywał, że w umowach zawieranych pomiędzy przedsiębiorcami a osobami niebędącymi przedsiębiorcami lub będącymi konsumentami nieuczciwe są warunki, których celem lub skutkiem jest stworzenie, ze szkodą dla osoby niebędącej przedsiębiorcą lub dla konsumenta, znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron umowy.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 6 Aktem notarialnym z dnia 17 maja 2006 r. instytucja bankowa udzieliła QE kredytu na zakup nieruchomości w wysokości 209 109 EUR, podlegającego zwrotowi w ciągu 20 lat.
- 7 Ogólne warunki umowy kredytu przewidywały, że instytucja bankowa może stwierdzić przedterminowe wygaśnięcie umowy kredytu, powodujące natychmiastową wymagalność należnych kwot, bez formalności ani wezwania do zapłaty w przypadku opóźnienia przekraczającego 30 dni w zapłacie raty kapitału, odsetek lub kosztów dodatkowych. Umowa kredytu przewidywała ponadto możliwość zwrócenia się przez QE o zmianę terminów płatności rat, która umożliwiłaby mu w danym wypadku zapobiegnięcie ryzyku powstania zaległości.
- 8 Ponieważ nie została zapłacona ani rata wymagalna w dniu 10 grudnia 2012 r. w kwocie wynoszącej 904,50 EUR, ani rata za styczeń 2013 r., instytucja bankowa, w dniu 29 stycznia 2013 r., bez wcześniejszego wezwania do zapłaty, stwierdziła przedterminowe wygaśnięcie umowy kredytu i w dniu 17 września 2015 r. dokonała zajęcia mienia w miejscu zamieszkania kredytobiorcy.
- 9 Utrzymując, że w protokole zajęcia są uchybienia, w dniu 13 października 2015 r. QE wniósł do sądu egzekucyjnego sprawę o uchylenie procedury zajęcia egzekucyjnego.
- 10 QE wniósł do sądu odsyłającego skargę kasacyjną od wyroku wydanego w dniu 3 października 2019 r. przez cour d'appel de Versailles (sąd apelacyjny w Wersalu, Francja), w którym sąd ten odmówił uznania nieuczciwego charakteru warunku dotyczącego przedterminowego wygaśnięcia umowy będącej przedmiotem postępowania głównego. QE utrzymuje w szczególności, że warunek tej umowy przewidujący zwolnienie z wymogu wezwania do zapłaty stanowi nieuczciwy warunek umowy w świetle kryteriów określonych w wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).
- 11 Sąd odsyłający wskazuje, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem z art. 1134, 1147 i 1184 kodeksu cywilnego, w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, wynika, że o ile umowa kredytu na określoną kwotę pieniężną może przewidywać, że niewywiązanie się z umowy przez kredytobiorcę niebędącego przedsiębiorcą spowoduje jej przedterminowe wygaśnięcie, o tyle nie można uznać, że może do tego dojść, jeżeli kredytodawca nie wystosuje wezwania do zapłaty, które pozostanie bezskuteczne, określającego termin, jakim dysponuje dłużnik, by podjąć odpowiednie działania zaradcze. Sąd odsyłający wyjaśnia jednak, że przyznaje, iż można odstąpić od tego wymogu wezwania do zapłaty w drodze wyraźnego i jednoznacznego postanowienia umownego, jeżeli konsument zostanie poinformowany o konsekwencjach niewywiązania się z ciążących na nim obowiązków.
- 12 Sąd odsyłający zastanawia się jednak z jednej strony, czy w świetle art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13 umowa kredytu może przewidywać zwolnienie z obowiązku wystosowania wezwania do zapłaty przed stwierdzeniem przedterminowego wygaśnięcia umowy kredytu. Z drugiej strony sąd ten wyraża wątpliwości co do tego, czy warunek tej umowy przewidujący jej automatyczne przedterminowe wygaśnięcie w przypadku opóźnienia w płatności raty przekraczającego 30 dni, ma nieuczciwy charakter w szczególności w świetle kryteriów określonych w wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).

- 13 W tym względzie sąd odsyłający zauważa w pierwszej kolejności, że za nieuczciwym charakterem takiego warunku może przemawiać to, iż pozwala on kredytodawcy na rozwiązanie umowy bez odpowiedniego okresu wypowiedzenia i bez udzielenia kredytobiorcy możliwości wyjaśnienia zarzucanego mu uchybienia. Natomiast za brakiem nieuczciwego charakteru takiego warunku przemawia fakt, że aby warunek ten był ważny, musi być on przewidziany w umowie kredytu w sposób wyraźny i jednoznaczny, tak aby kredytobiorca był w pełni poinformowany o swoich obowiązkach, jak również fakt, że kredytobiorca nadal ma możliwość wniesienia sprawy do sądu w celu zakwestionowania stosowania tego warunku i ukarania za nadużycie tego stosowania przez kredytodawcę.
- 14 W drugiej kolejności sąd odsyłający porównuje warunek rozpatrywany w postępowaniu głównym, dotyczący przedterminowego wygaśnięcia umowy kredytu ze względu na uchybienie przez dłużnika jego zobowiązaniom przez określony czas, z kryteriami określonymi w wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), w ramach oceny ewentualnego nieuczciwego charakteru tego warunku.
- 15 W odniesieniu do kryterium, zgodnie z którym pozostawiona przedsiębiorcy możliwość stwierdzenia wymagalności całości kredytu zależy od niewykonania przez konsumenta obowiązku, który ma zasadnicze znaczenie w ramach rozpatrywanego stosunku umownego, sąd odsyłający uważa, że można przyjąć, iż brak uregulowania przez konsumenta raty miesięcznej w przewidzianym terminie charakteryzuje niewykonanie przez konsumenta obowiązku o zasadniczym znaczeniu, ponieważ konsument ten zobowiązał się do uiszczania przewidzianych rat miesięcznych, a od tego zobowiązania uzależnione było zobowiązanie kredytodawcy.
- 16 W odniesieniu do kryterium prowadzącego do oceny, czy wynoszące ponad 30 dni opóźnienie w spłacie raty kapitału, odsetek lub kosztów dodatkowych, jak przewiduje warunek, o którym mowa w postępowaniu głównym, stanowi wystarczająco poważne niewykonanie umowy w obliczu kwoty kredytu i okresu, na jaki został udzielony, sąd odsyłający zauważa, że z uwagi na kontekst, charakteryzujący się wydłużeniem okresu kredytowania i obniżeniem stóp procentowych, niezapłacone kwoty w chwili stwierdzenia przedterminowego wygaśnięcia umowy mogą być stosunkowo niskie względem kwoty kredytów i okresu, na jaki są udzielane, a więc wystarczająco poważny charakter niewykonania umowy jest wątpliwy i można by w większym stopniu uwzględnić ogólną równowagę stosunków umownych. Ponadto ustalanie w każdym konkretnym przypadku, w odniesieniu do kwoty kredytu i okresu, na jaki został udzielony, wystarczająco poważnego charakteru niewykonania umowy, który uzasadniałby natychmiastową wymagalność kredytu, może prowadzić do nierówności między konsumentami.
- 17 W odniesieniu do kryteriów polegających na sprawdzeniu, czy pozostawiona przedsiębiorcy możliwość stwierdzenia przedterminowego wygaśnięcia umowy kredytu stanowi odstępstwo od przepisów prawa powszechnego mających zastosowanie w tej dziedzinie w braku szczególnych postanowień umownych oraz czy prawo krajowe przewiduje stosowne i skuteczne środki umożliwiające konsumentowi podlegającemu stosowaniu takiego warunku podjęcie działań zaradzających skutkom wymagalności kredytu, sąd odsyłający podkreśla, że mające zastosowanie w tej dziedzinie prawo powszechne w braku szczególnych postanowień umownych wymaga przesłania wezwania do zapłaty przed stwierdzeniem przedterminowego wygaśnięcia umowy, zezwalając jednocześnie na to, by strony odstąpiły od tego wezwania, i wymagając w tym wypadku zachowania odpowiedniego okresu wypowiedzenia. Ze względu na to, że w niniejszej sprawie warunek będący przedmiotem postępowania głównego przewiduje 30-dniowy okres wypowiedzenia, sąd odsyłający ma wątpliwości, czy termin ten jest wystarczający do tego, by umożliwić kredytobiorcy skontaktowanie się z kredytodawcą, wyjaśnienie zarzucanego

kredytobiorcy uchybienia i znalezienie rozwiązania pozwalającego na uregulowanie zaległej kwoty lub kwot. Sąd ten zauważa jednak, że umowa będąca przedmiotem postępowania głównego przewiduje ponadto możliwość zwrócenia się przez kredytobiorcę do kredytodawcy o zmianę terminów płatności rat, co w tym przypadku mogłoby pozwolić kredytobiorcy na zapobieżenie ryzyku powstania zaległości. Ponadto sąd odsyłający zastanawia się, czy kryteria określone w wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60) są kumulatywne, czy alternatywne, a przy założeniu, że są one kumulatywne – czy nieuczciwy charakter warunku takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym nie może zostać wykluczony w świetle względnego znaczenia jednego z tych kryteriów.

18 W tej sytuacji Cour de cassation (sąd kasacyjny, Francja) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że w przypadku umów konsumenckich umownemu sprzeciwiają się one zwolnieniu z wymogu wezwania do zapłaty, nawet jeśli zwolnienie to jest przewidziane w sposób wyraźny i jednoznaczny w umowie?
- 2) Czy wyrok [...] z dnia 26 stycznia 2017 r., *Banco Primus* (C-421/14, [EU:C:2017:60]) należy rozumieć w ten sposób, że przekraczające 30 dni opóźnienie w płatności jednej raty kapitału, odsetek lub kosztów dodatkowych może stanowić niewykonanie zobowiązania o charakterze wystarczająco poważnym w stosunku do kwoty kredytu i okresu, na który go udzielono, oraz ogólnej równowagi stosunków umownych?
- 3) Czy art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one warunkowi umowy przewidującemu możliwość stwierdzenia przedterminowego wygaśnięcia w przypadku opóźnienia w płatności przekraczającego 30 dni, jeśli prawo krajowe, które nakazuje wysłanie wezwania do zapłaty przed stwierdzeniem wygaśnięcia, pozwala na odstąpienie przez strony od tego warunku, wymagając w takim wypadku zachowania odpowiedniego okresu wypowiedzenia?
- 4) Czy wskazane przez Trybunał [...] w wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., *Banco Primus* (C-421/14, [EU:C:2017:60]) cztery kryteria dokonywania przez sąd krajowy oceny ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umowy dotyczącego przedterminowego wygaśnięcia w przypadku niewywiązywania się przez dłużnika przez określony czas z ciężących na nim zobowiązań są kryteriami, które mają być spełnione łącznie, czy też alternatywnie?
- 5) Czy w przypadku gdyby kryteria te miały być spełnione łącznie, można by jednak wykluczyć nieuczciwy charakter tego warunku umowy ze względu na relatywnie różną wagę tego czy innego kryterium?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie dopuszczalności

19 W następstwie stwierdzenia przez instytucję bankową w uwagach na piśmie przedłożonych Trybunałowi, że „z dniem 17 czerwca 2021 r., czyli w dniu następującym po dniu [złożenia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym], [QE] uiścił całość kwot należnych

[instytucji bankowej]”, prezes Trybunału decyzją z dnia 11 marca 2022 r. skierował do sądu odsyłającego wniosek o udzielenie informacji, w którym do sądu tego zwrócono się o to, by potwierdził, czy okoliczność ta jest prawdziwa, a jeśli tak, to by wypowiedział się na temat wpływu tej okoliczności na przedmiot sporu w postępowaniu głównym. Trybunał zwrócił się również do sądu odsyłającego, na wypadek gdyby ten uznał, że spór w postępowaniu głównym jest obecnie bezprzedmiotowy, o poinformowanie Trybunału, czy ma zamiar podtrzymać wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, i w razie potrzeby o wskazanie powodów tego podtrzymania.

- 20 Sąd odsyłający odpowiedział, że QE nie cofnął skargi, wobec czego postępowanie nadal jest zawisłe przed tym sądem. Sąd ten wskazał ponadto, że okazuje się, iż odpowiedź na zadane pytania jest niezbędna do wydania orzeczenia w przedmiocie wniesionego do niego odwołania.
- 21 Pismem z dnia 21 kwietnia 2022 r. sekretariat Trybunału zwrócił się do QE, po pierwsze, o wskazanie, czy zamierza podtrzymać skargę do sądu odsyłającego, a po drugie, o wypowiedzenie się w przedmiocie twierdzenia instytucji bankowej, zgodnie z którym spór w postępowaniu głównym stał się bezprzedmiotowy, ponieważ QE spłacił całość kwot należnych z tytułu wykonania umowy kredytu rozpatrywanego w postępowaniu głównym oraz z tytułu orzeczeń sądowych wydanych wcześniej między nim a tą instytucją.
- 22 QE potwierdził swój zamiar podtrzymania skargi kasacyjnej i podniósł, że spór w postępowaniu głównym nie stał się bezprzedmiotowy w szczególności ze względu na to, że ewentualne stwierdzenie przez sąd odsyłający, iż warunek rozpatrywany w postępowaniu głównym był nieuczciwy, może pozwolić mu na wytoczenie powództwa przeciwko instytucji bankowej o zwrot nienależnego świadczenia.
- 23 Należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wyłącznie do sądu krajowego, przed którym toczy się spór i który wobec tego musi przyjąć na siebie odpowiedzialność za wydane orzeczenie, należy ocena, w świetle konkretnych okoliczności każdej sprawy, zarówno niezbędności orzeczenia prejudycjalnego do wydania wyroku, jak i znaczenia dla sprawy pytań skierowanych do Trybunału. W związku z tym jeśli zadane pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest w zasadzie zobowiązany do wydania orzeczenia (wyrok z dnia 7 kwietnia 2022 r., Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, pkt 37).
- 24 Z powyższego wynika, że pytania dotyczące wykładni prawa Unii korzystają z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie zadanego przez sąd krajowy pytania prejudycjalnego jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na zadane mu pytania (wyrok z dnia 7 kwietnia 2022 r., Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, pkt 38).
- 25 Biorąc pod uwagę informacje dostarczone zarówno przez sąd odsyłający, jak i przez strony postępowania głównego, należy stwierdzić z jednej strony, że spór w postępowaniu głównym jest nadal zawisły przed sądem odsyłającym, a z drugiej strony, że nie jest oczywiste, iż problem opisany we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stał się hipotetyczny, w szczególności dlatego iż nie można wykluczyć, że QE ma interes w uzyskaniu w ramach tego sporu orzeczenia w przedmiocie nieuczciwego charakteru warunku rozpatrywanego w postępowaniu głównym.

- 26 Z powyższego wynika, że pytania zadane przez sąd odsyłający są dopuszczalne.

Co do istoty

W przedmiocie pytania czwartego

- 27 Poprzez pytanie czwarte, które należy zbadać w pierwszej kolejności, sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60) należy interpretować w ten sposób, że kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, które wyrok ten określa, w szczególności kryterium znaczącej nierównowagi między prawami i obowiązkami stron umowy, jaką warunek taki powoduje ze szkodą dla konsumenta, są kumulatywne, czy alternatywne.
- 28 Zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.
- 29 W pkt 66 wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60) Trybunał stwierdził zasadniczo, że w celu ustalenia, czy dany warunek umowny powoduje znaczącą nierównowagę ze szkodą dla konsumenta w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, sąd krajowy powinien zbadać w szczególności, czy przysługujące przedsiębiorcy uprawnienie do uznania całego kredytu za wymagalny jest uzależnione od niewywiązania się przez konsumenta ze zobowiązania o zasadniczym dla danego stosunku umownego znaczeniu, czy uprawnienie takie przysługuje w przypadkach, w których takie niewywiązanie się ma charakter wystarczająco poważny w stosunku do kwoty kredytu i okresu, na który go udzielono, czy uprawnienie to stanowi odstępstwo od mających zastosowanie w tym zakresie przepisów prawa powszechnego na wypadek braku szczególnych postanowień umownych oraz czy prawo krajowe przewiduje odpowiednie i skuteczne środki umożliwiające konsumentowi, w odniesieniu do którego stosowany jest taki warunek, podjęcie działań zaradzających skutkom tej wymagalności kredytu.
- 30 Przede wszystkim należy zauważyć, że ze wspomnianego pkt 66 wyroku nie wynika, iż te kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego dotyczącego przedterminowego wygaśnięcia ze względu na uchybienie przez dłużnika jego zobowiązaniom przez określony czas mają charakter kumulatywny bądź alternatywny.
- 31 Następnie należy podkreślić, że zwrot „w szczególności” zawarty w pkt 66 wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60) sugeruje, że wspomniane kryteria nie są wyczerpujące.
- 32 Wreszcie w pkt 67 tiret pierwsze wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60) Trybunał orzekł, że art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że badanie, czy warunek umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem ma nieuczciwy charakter, które wymaga ustalenia, czy warunek ów powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron umowy ze szkodą dla konsumenta, należy przeprowadzić w szczególności w świetle wszystkich okoliczności towarzyszących zawarciu tej umowy.

- 33 Uznanie kryteriów określonych w pkt 66 wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60) za kumulatywne bądź alternatywne byłoby równoznaczne z ograniczeniem tego badania przez sąd krajowy.
- 34 Artykuł 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 definiuje w sposób szczególnie szeroki kryteria pozwalające na przeprowadzenie takiego badania, obejmując wyraźnie „wszelkie okoliczności” związane z zawarciem danej umowy (zob. podobnie wyrok z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 42). Ocena nieuczciwego charakteru warunku umownego powinna zatem zostać dokonana z uwzględnieniem wszelkich okoliczności, o których przedsiębiorca mógł wiedzieć w chwili zawarcia danej umowy i które mogły wpłynąć na jej późniejsze wykonanie, gdyż warunek umowny może wprowadzać nierównowagę między stronami pojawiającą się dopiero w czasie wykonywania umowy (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 54).
- 35 W świetle powyższych rozważań na pytanie czwarte należy odpowiedzieć, że wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), należy interpretować w ten sposób, iż kryteria, które wyrok ten formułuje dla oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, w szczególności kryterium znaczącej nierównowagi między prawami i obowiązkami stron umowy, jaką warunek taki powoduje ze szkodą dla konsumenta, nie mogą być rozumiane ani jako kumulatywne, ani jako alternatywne, lecz muszą być rozumiane jako część ogółu okoliczności związanych z zawarciem danej umowy, które sąd krajowy powinien zbadać w celu dokonania oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13.

W przedmiocie pytania piątego

- 36 Z uwagi na odpowiedź udzieloną na pytanie czwarte nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie piąte, które dotyczy sytuacji, w której kryteria określone w pkt 66 wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60) byłyby kumulatywne.

W przedmiocie pytania drugiego

- 37 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że opóźnienie zapłaty raty kredytu wynoszące ponad 30 dni może w odniesieniu do kwoty kredytu i okresu, na jaki został udzielony, samo w sobie stanowić wystarczająco poważne niewykonanie umowy kredytu w rozumieniu wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).
- 38 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem właściwość Trybunału w tym zakresie obejmuje wykładni pojęcia „nieuczciwych warunków”, o których mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy oraz w załączniku do niej, jak też wykładni kryteriów, jakie sąd krajowy może względnie powinien stosować w toku badania postanowienia umowy w świetle przepisów rzeczonyj dyrektywy, przy czym to do sądu krajowego należy dokonanie skonkretyzowanej kwalifikacji danego postanowienia umownego w oparciu o wskazane kryteria oraz w świetle okoliczności danej sprawy. Wynika stąd, że Trybunał powinien ograniczyć się w swej odpowiedzi do udzielenia sądowi odsyłającemu wskazówek, które ten ostatni powinien uwzględnić przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru rozpatrywanego postanowienia umownego (wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 39 Jak wynika z pkt 66 wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60), co się tyczy stwierdzenia przez sąd krajowy ewentualnego nieuczciwego charakteru warunku dotyczącego przedterminowego wygaśnięcia ze względu na uchybienie przez dłużnika jego zobowiązaniom przez określony czas, do sądu tego należy zbadanie w szczególności, czy w stosunku do kwoty kredytu i okresu, na który go udzielono, zarzucane dłużnikowi uchybienie jest tak poważne, że uzasadnia ono możliwość stwierdzenia przedterminowego wygaśnięcia kredytu, powodującego, że należne kwoty stają się natychmiast wymagalne.
- 40 Nie jest zatem wykluczone, że sąd krajowy może uznać, iż ponad 30 dni opóźnienia w zapłacie jednej tylko raty kapitału, odsetek lub kosztów dodatkowych stanowi wystarczająco poważne niewykonanie umowy.
- 41 W konsekwencji na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że opóźnienie w spłacie rat kredytu wynoszące ponad 30 dni może co do zasady, przy uwzględnieniu kwoty kredytu i okresu, na jaki go udzielono, stanowić samo w sobie wystarczająco poważne niewykonanie umowy kredytu w rozumieniu wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60).

W przedmiocie pytań pierwszego i trzeciego

- 42 Poprzez pytania pierwsze i trzecie sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one temu, by strony umowy kredytu umieściły w nim warunek umowny, który przewiduje w sposób wyraźny i jednoznaczny, że przedterminowe wygaśnięcie tej umowy może nastąpić automatycznie w przypadku opóźnienia w płatności raty przekraczającego pewien okres.
- 43 W tym względzie należy przypomnieć, że z art. 3 ust. 1 tej dyrektywy wynika, że warunek umowy, który nie był indywidualnie negocjowany, uznaje się za nieuczciwy, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powoduje on znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta (zob. podobnie postanowienie z dnia 2 lipca 2020 r., *STING Reality*, C-853/19, niepublikowane, EU:C:2020:522, pkt 52).
- 44 Tak więc to właśnie okoliczność, że warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie był indywidualnie negocjowany, pozwała sądowi krajowemu, do którego wniesiono powództwo w tym zakresie, na przeprowadzenie badania nieuczciwego charakteru takiego warunku, zgodnie z zadaniami, które na sądzie tym ciążyą na mocy przepisów dyrektywy 93/13 (zob. podobnie postanowienie z dnia 2 lipca 2020 r., *STING Reality*, C-853/19, niepublikowane, EU:C:2020:522, pkt 54).
- 45 Natomiast sama okoliczność, że warunek umowy określa wyraźny i jednoznaczny obowiązek, nie może spowodować, by uniknął on kontroli nieuczciwego charakteru w świetle art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, z zastrzeżeniem możliwości zastosowania art. 4 ust. 2 tej dyrektywy.
- 46 Zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 ocena nieuczciwego charakteru warunków umowy nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem (wyrok z dnia 3 października 2019 r., *Kiss i CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 31).

- 47 W tym względzie Trybunał orzekł, że za warunki umowy wchodzące w zakres pojęcia „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu tego przepisu należy uważać warunki, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Natomiast warunki, które wykazują charakter posiłkowy względem warunków definiujących samą istotę stosunku umownego, nie mogą być objęte rzeczonym pojęciem (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 32).
- 48 Dla uzupełnienia należy dodać, że nie wydaje się, aby warunek rozpatrywany w postępowaniu głównym był objęty pojęciem „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, co powinien zbadać sąd odsyłający.
- 49 Ponadto w celu ustalenia, czy warunek, który przewiduje pozostawioną przedsiębiorcy możliwość uznania całości kredytu za wymagalną, powoduje „znaczącą nierównowagę” wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, sąd krajowy powinien zbadać, jak wspomniano w pkt 35 niniejszego wyroku, ogół okoliczności związanych z zawarciem danej umowy, w tym czy uprawnienie to stanowi odstępstwo od przepisów prawa powszechnego mających zastosowanie w tej dziedzinie w braku szczególnych postanowień umownych. Przeprowadzając taką analizę porównawczą, sąd krajowy będzie w stanie ocenić, czy – i w odpowiednim przypadku w jakim zakresie – umowa ta stawia konsumenta w sytuacji gorszej niż sytuacja przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych (wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 59).
- 50 W tym kontekście sąd krajowy powinien również zbadać, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i uczciwy mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten zaakceptowałby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych (wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 69).
- 51 W świetle całości powyższych rozważań na pytania pierwsze i trzecie należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że – z zastrzeżeniem możliwości zastosowania art. 4 ust. 2 tej dyrektywy – sprzeciwiają się one temu, by strony umowy kredytu umieściły w niej warunek, który przewiduje w sposób wyraźny i jednoznaczny, że przedterminowe wygaśnięcie tej umowy może nastąpić automatycznie w przypadku opóźnienia płatności raty przekraczającego pewien okres, jeżeli warunek ten nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji i powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron wynikających z umowy ze szkodą dla konsumenta.

W przedmiocie kosztów

- 52 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60) należy interpretować w ten sposób, że kryteria, które wyrok ten formułuje dla oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach**

konsumenckich, w szczególności kryterium znaczącej nierównowagi między prawami i obowiązkami stron umowy, jaką warunek taki powoduje ze szkodą dla konsumenta, nie mogą być rozumiane ani jako kumulatywne, ani jako alternatywne, lecz muszą być rozumiane jako część ogółu okoliczności związanych z zawarciem danej umowy, które sąd krajowy powinien zbadać w celu dokonania oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13.

2) Artykuł 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13

należy interpretować w ten sposób, że:

opóźnienie w spłacie rat kredytu wynoszące ponad 30 dni może co do zasady, przy uwzględnieniu kwoty kredytu i okresu, na jaki go udzielono, stanowić samo w sobie wystarczająco poważne niewykonanie umowy kredytu w rozumieniu wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).

3) Artykuł 3 ust. 1 i art. 4 dyrektywy 93/13

należy interpretować w ten sposób, że:

z zastrzeżeniem możliwości zastosowania art. 4 ust. 2 tej dyrektywy sprzeciwiają się one temu, by strony umowy kredytu umieściły w niej warunek, który przewiduje w sposób wyraźny i jednoznaczny, że przedterminowe wygaśnięcie tej umowy może nastąpić automatycznie w przypadku opóźnienia płatności raty przekraczającego pewien okres, jeżeli warunek ten nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji i powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron wynikających z umowy ze szkodą dla konsumenta.

Podpisy